

RESSENYA A THERESA EARENFIGHT, *QUEENSHIP IN MEDIEVAL EUROPE*, PALGRAVE MACMILLAN, 2013, 356 pp.
ISBN 978-0-230-27646-86

REVIEW TO THERESA EARENFIGHT, *QUEENSHIP IN MEDIEVAL EUROPE*, PALGRAVE MACMILLAN, 2013, 356 pp.
ISBN 978-0-230-27646-86

LLEDÓ RUIZ DOMINGO
Lledo.ruiz.domingo@gmail.com

Universitat de València

En els darrers anys, l'estudi sobre la reginalitat medieval, és a dir, l'estudi sobre el paper exercit per les reines de les monarquies europees medievals, ha experimentat una gran embranzida a la si de la historiografia, tant en forma d'articles i comunicacions en congressos com de llibres i noves tesis. Aquest camp d'investigació, anomenat per la historiografia anglosaxona com a *Queenship*, ha propiciat un canvi en la perspectiva d'anàlisi de la monarquia medieval, allunyant els paràmetres de la personificació exclusiva en la figura del rei i s'han expandit cap a tot allò que formava part de la monarquia, començant, evidentment, per l'altra integrant de la parella monàrquica, és a dir, la reina. Els estudis sobre les reines medievals van començar a donar-se als anys setanta en les universitats anglosaxones pels nous interessos generats per la història de gènere. Així, entre els primers autors en començar la investigació i divulgació del paper de les reines medievals caldria

destacar Lois Hunneycutt per la seua obra *Medieval Queenship*, publicada el 1989, en tant que fou una de les primeres obres on la reginalitat va adquirir caràcter propi. Sols quatre anys més tard, l'any 1993, començaria un vertader despertar historiogràfic amb la publicació de dues obres punteres pel moment, l'obra de John Carmi Parson *Medieval Queenship* de 1993 i l'obra del mateix any de Theresa M. Vann's *Queens, regents and potestates*. A partir d'aquestes obres, la historiografia anglosaxona va aconseguir assentar l'estudi de les reines medievals i fomentar nous estudis al respecte.

La medievalista Theresa Earenfight, professora a la Universitat de Seattle, és, actualment, una de les millors i més reputades especialistes en el camp de la reginalitat medieval pels treballs d'investigació que ha realitzat sobre la reina Maria de Castella, esposa d'Alfons el Magnànim i reina de la Corona d'Aragó entre 1416 i 1458. Tot i considerar el cas de la reina Maria com un cas extraordinari, per les particularitats de les seues circumstàncies de vida, ha sabut emprar els coneixements adquirits en les seues investigacions per fer una teorització més general del paper de la reina al si de la monarquia medieval i desenvolupar, amb obres com *The King's other body, Maria of Castile and the Crown of Aragon*, els conceptes claus per la definició del paper de la reina als segles baixmedievals. Dintre de les bases teòriques proposades per Earenfight caldria remarcar el concepte de *Partnership*, traduït a la nostra llengua com a col·laboració o associació. La col·laboració seria l'eix de definició de la relació entre el rei i la reina i que es manifestaria en una mútua associació per procurar aconseguir uns objectius concrets que, des del moment del matrimoni, són comuns. Aquest lligam, segons l'autora i la historiografia dedicada a la reginalitat, traspassaria el propi vincle matrimonial i crearia un vertader lligam d'unió entre la parella monàrquica.

L'anàlisi de la relació, com ja hem dit, de col·laboració entre el rei i la reina a l'Edat Mitjana, tanmateix, no ha traspassat els cercles historiogràfics més vinculats al propi camp d'investigació. Amb *Queenship in medieval Europe* l'autora afronta la manifesta necessitat d'una obra de caràcter més general respecte de la reginalitat medieval per, així, anar avançant en la difusió del coneixement aconseguit pels especialistes. En l'obra *Queenship in medieval Europe* Theresa Earenfight analitza, per tant, com rei i reina representen uns valors propis de la societat medieval que es completen mútuament i que evolucionen al llarg dels segles, fins que es finalitza a la baixa edat mitjana. Per aquest motiu, pretén traçar un recorregut històric del paper i funció de les reines medievals, tant si ho eren per dret propi com si ho eren per ser les esposes del rei fent una diferenciació temporal i espacial amb, per una banda, les coordenades temporals que abasten des de les darreries de l'Imperi romà fins a principis del segle XVI, i, d'altra banda, les coordenades espacials fixen l'espai de l'estudi a la totalitat dels regnes d'Europa i no sols concretant en els principals regnes.

Certament, Earenfight presenta un estudi ambiciós tant per l'amplitud de l'estudi com per la voluntat de combinar els conceptes de definició amb la narració històrica per tal d'inserir les reines en el relat de la història política i, en conseqüència, crear una obra general on conjumina la recopilació teòrica i l'exposició dels casos històrics de referència.

Pel que fa a l'estructura de l'obra, *Queenship in medieval Europe* consta de sis capítols amb, d'una

banda, un primer capítol que serveix com a una introducció teòrica general i, d'altra banda, la resta de capítols, cinc en total, que estructuraven temporalment l'evolució de la reginalitat medieval. Un detall suggeridor per part de l'autora és l'apartat que dedica en cadascun dels capítols a aconsellar fonts de documentació encara sense explorar del període o possibles camps nous d'investigació que s'hi estan explorant, avui en dia.

En primer lloc, trobem la introducció on Earenfight desplega la base teòrica necessària per copsar la profunditat del que pretén plantejar en el seu treball. Segons Earenfight, la reina medieval pateix, i no gaudeix, d'una definició adjectivada, és a dir, sempre acompanyada per una adjectiu per poder, així, expressar la funció que exercia en cada moment. Per l'autora, queda patent que no és factible fer una definició única del paper que exercia la reina medieval, especialment la reina consort, la identitat de la qual depenia directament de la relació amb el seu marit, el rei, a més, d'estar condicionada per múltiples variables del cicle vital, com la maternitat. La reina embarassada era el símbol de la supervivència de la dinastia i, a la vegada, legitimava el propi paper de la reina com essencial dintre de l'estructura de la monarquia. Malgrat aquesta legitimació, Earenfight posa de manifest com les possibilitats per exercir poder en àmbit oficial i públic els hi foren limitades. De fet, l'estudi de la reginalitat ha suposat una nova definició del poder monàrquic on s'inclouria a la reina, però també als grups familiars i persones properes que hi prenien part.

En el primer capítol, seguidament d'aquesta introducció, l'autora planteja el principi del recorregut històric al segle IV, moment de crisi de l'Imperi Romà i d'extensió, en el mateix, del cristianisme. Earenfight considera el moment de fusió dels valors romans amb els cristians com el punt d'inici en la constitució de la figura de les reines medievals al llarg de l'edat mitjana. El primers exemples seran els assolits per les emperadrius bizantines que veurien en la Verge Maria i en Santa Elena, la mare de l'emperador Constantí, els models fonamentals, en la vessant pietosa, a seguir. Aquests models de pietat seran també assumits pels nous regnes d'Europa Occidental on les reines esdevindrien el contrapès necessari als seus marits, els reis, definits per la imperant agressivitat i violència de la societat. Les reines europees al segle VII seran concebudes com a personificacions de santedat mentre que els seus marits, els reis, sols podran assolir aquest estatus en cas de morir en batalla com a màrtirs.

El segon capítol de l'obra s'emmarca entre els segles VIII i XII, durant els quals les reines a l'Europa Occidental han aconseguit normalitzar la seua posició al costat del rei, ateses les mesures de l'Església, fonamentalment la reforma gregoriana, per afermar la indissolubilitat del matrimoni. Les majors garanties a la seua figura no evitaren que es mantinguessin, en el cas dels francs, les concubines i qüestions com la poligàmia regia, que les posava en una posició delicada i ambigua. Al llarg d'aquests segles es desenvoluparà la dinàmica que caracteritzarà la relació entre el rei i la reina a l'edat mitjana. Aquesta dinàmica és definida per Earenfight mitjançant el concepte de *Partnership*, és a dir, de la col·laboració mútua entre el rei i la reina per tal d'aconseguir els seus objectius. Malgrat l'evident preferència per l'home en les qüestions govern, moltes reines medievals van poder formar

part d'aquest o hi van exercir càrrecs, com el de regent, atesa la relació de col·laboració mútua establerta entre la parella monàrquica. Tanmateix, a finals d'aquesta cronologia, l'autora assenyala com la reina perdrà protagonisme en un dels seus espais de poder, la casa reial, ja que en complicar-se la gestió d'aquesta, caldrà recórrer al treball d'oficials especialitzats. Pel que fa al model de reina en aquest període, valors com la santedat, són rellevats per d'altres com la maternitat, símbol d'estabilitat i del vistiplau de Déu a la unió matrimonial.

En el tercer capítol l'autora analitza el període entre els segles XII i XIV durant els quals es posa de manifest l'evident canvi estratègic en les polítiques matrimonials de les monarquies, que pretenen estendre les fronteres naturals dels seus regnes mitjançant el matrimoni amb les princeses hereves de regnes forans. Amb el matrimoni legítim com el model estandarditzat, les reines, com les companyes del rei, desenvolupen el seu paper com a intercessores d'altres grups davant del rei. El model que és consolidat de reina està basat en la continua manifestació de la pietat, tant en les cerimònies, la indumentària i el patronatge, entre moltes altres formes d'expressió.

El quart capítol tracta de ser una visió global de les reines de la baixa edat mitjana entre la segona meitat del segle XIV a primeries del segle XVI. En aquest període, les reines han consolidat la seua figura institucional i han estat proveïdes dels elements del poder reial més enllà de la funció –esposa, mare o regent– que exerciren. En aquest sentit les coronacions reials on també es corona a la reina són un fort legitimador del seu caràcter reial, ja que consolida a la reina i la seua unió matrimonial amb el rei. Les reines assoliran quotes de poder molt importants, tant en àmbit públic com en el privat. En el primer, exercir tasques de regent i, en el cas de la Corona d'Aragó, el de la lloctinència per l'absència del rei. En l'àmbit privat, assoliran poder en tant que esdevenen conselleres del rei, però també intercessores de les forces socials i polítiques dels distints regnes, que s'apropen a la xarxa de poder i influència de la reina cercant, així, el seu favor davant el rei. A la vegada que es consolida una administració diferenciada, amb personal i estructura pròpia, on tindran gran capacitat de maniobra i gestió.

En el darrer capítol, Earenfight, a mode de cloenda, realitza una panoràmica general de tot el anàlisi conceptual que ha traçat en els capítols anteriors. Remarca com des de la conjunció dels valors cristians amb els valors romans el paper de la reina va adquirir un tarannà de gènere molt accentuat i que es caracteritzava per valors com la virginitat, santedat, pietat i maternitat. En els darrers anys del segle XV i primeries del segle XVI les reines tornen a assolir el tron de diferents monarquies europees per dret propi, tanmateix, amb alguna famosa excepció; una vegada entrat el segle XVI, les reines perdran els espais de poder propis més consolidats, com la casa i les lloctinències i seran reemplaçades per l'estructura burocràtica dels regnes, encarnada en membres de la noblesa que exerciran les prerrogatives anteriorment assignades a les reines. Tanmateix, l'autora considera que més que detenir-nos en l'anàlisi dels espais de poder perduts a les acaballes de l'edat mitjana, allò que cal remarcar és el vincle associatiu i de col·laboració que es forja durant aquest període entre rei i reina des del moment del matrimoni, no importa quin càrrec ocupés la reina, si lloctinent, regent,

mare o esposa, sempre i quan tinguem en compte que es caracteritzava per ser la col·laboradora més directa del rei.

Com a conclusió, *Queenship in medieval Europe* va sorgir amb l'objectiu d'esdevenir una obra de definició general de la reginalitat medieval i fixar-hi la seqüència de l'evolució al llarg dels segles medievals amb un llenguatge clar i pensat per la difusió del coneixement compilat fins el moment. Així, doncs, ha de ser considerada com una de les aportacions més significatives dels últims anys per consolidar la temàtica d'investigació i pel seu plantejament de definició conceptual general. A més a més, cal remarcar l'encertat ús terminològic i conceptual que l'autora emprà al llarg de l'obra, amb *partnership* com a concepte de referència a partir del qual poden afermar la relació de col·laboració mútua entre rei i reina pel compliment d'uns objectius comuns. Una conceptualització de la relació entre el rei i la reina que assenta una nova visió de la pròpia monarquia. Amb aquest treball, doncs, s'evidencia com els estudis sobre la reginalitat medieval no són, o no sols, un estudi de gènere sinó també una nova perspectiva per la reflexió sobre la monarquia i la història del poder a l'edat mitjana.

Amb tot açò, no podem negar que els objectius han estat ben aconseguits i és que l'obra ha aconseguit una definició completa al llarg del temps i l'espai europeu medieval i aconsegueix una nova lectura de la monarquia des d'una perspectiva dual, més adient per una institució complexa i a la baixa edat mitjana ja consolidada. Tanmateix, l'autora crea un corpus teòric molt interessat però que, en certs moments, es desdibuixa entre la multitud d'exemples proporcionats, fruit de la voluntat d'inserir en el relat de la història política a les reines medievals, sempre invisibles.